

İZMİR İLKSES GAZETESİNİN SORULARINA YANITLAR

Muhabir : Sultan Gümüş Kaya

Prof. Dr. Ahmet SALTİK MD, BSc, LLM

Atılım Üniv. Tıp Fak. Halk Sağlığı (Toplum Hekimliği) Uzmanı

Hekim, Hukukçu-Sağlık Hukuku Uzmanı, Mülkiyeli

www.ahmetsaltik.net 21 Şubat 2023

Soru 1 :

10 kentimizde yaşanan deprem yıkımının (felaketinin) salgın hastalıkları da birlikte getirdiği belirtiliyor. Durumun bu denli vahim (ürkünç) bir tabloya yol açmasının nedenlerini aktarabilir misiniz?

Yanıt 1 :

Bulaşıcı – salgın hastalıklar, afetlerin ardından ciddi sorun kaynağıdır. Bu hastalıkların kökenlerine göre irdelenmesi uygun olur. Depremi ardından hava yolu, yakın temas, su ve yiyecekler, yaralanmalar, çevre koşulları bulaşıcı hastalık salgınları için başlıca kaynaklardır.

Maraş ve yöresi 10 kentimizi çok olumsuz etkileyen şiddetli deprem, 13 milyona varan büyük bir nüfusu etkilemiştir. 110 bin km² alana yayolan depremin ardından bu büyük nüfus kitlesinin temel gereksinimlerini hızla karşılamak kolay değildir. İlk iş yıkıntı altında kalan insanların – hayvanların yaşamlarını kurtarmaktır. Ardından, yaşamda kalanların yaşam güvenliğini sağlamak gelir. Bu amaçla, ağır kış koşulları da gözetilerek **barınma ve beslenme** öncelik almaktadır. Bölgede yeterli barınma koşulları gereken hızda sağlanmamıştır. Çadırlar yetersiz, konteyner evler çok çok azdır. Yararlanılabilecek kapalı mekan, deprem çok şiddetli olduğundan yok gibidir. Dolayısıyla sağlanan çadır- konteyner evlerde insanlar çok kalabalık yaşamaktadırlar. Kişi başına 3,5 m² alan sağlanamıyor.

Kapalı alanda kalabalık yaşam, özellikle **HAVA YOLU** ile bulaşan hastalıklar için risk etmenidir.

Üst ve alt solunum yolu bulaşları (enfeksiyonları) kolaylıkla yayılabilir. Tonsillit, farenjit, sinüzit, soğuk algınlığı (nezle), grip, zatürre, verem, kızamık, **KOVİT-19**.. başta olmak üzere.

Zatürre bebek-çocuk ve yaşlılarda ağır giderek ölümlere yol açabilmektedir.

Ağır kış koşulları, yetersiz beslenme üst ve salt solunum yolları bulaşlarını artırıcı ve ağırlaştırıcıdır.

Ayrıca enkaz tozlarının solunması gerek yöre halkında gerek arama-kurtarma emekçilerinde kimi sorunlara yol açabilecektir.. Yıkımlarda *Histoplasma capsulatum* mantar enfeksiyonu alınabilir.

Yakın temas ve hijyen sorunu nedeniyle uyuz, bitlenme, kimi mantar enfeksiyonları görülür.

Su-besinlerle bulaşan hastalıklar :

Bölgede sahra tuvaletleri de hızla ve yeterince yapılamamıştır. İnsan ve hayvanların dışkı ve idrarının su ve besin kaynaklarını kirletmesi en çok korkulan durumdur. Öbür katı-sıvı atıkların da düzenli toplanması ve uzaklaştırılarak zararsızlaştırılması gereklidir. Bunlar yapılamazsa

akut gastro-enteritler, kolera, dizanteri (basilli – amipli), tifo, hepatit A ve E, polio (çocuk felci), rotavirüs bulaşları, besin toksin-enfeksiyonları... sık karşılaşılan klinik tablolardır.

Çevre kirlenmesi, kemirgenlerin çoğalması, tetanus, akrep, yılan vb. sokma-ısırmaları ek sorunlar.

Yıkıntı altında kalan cesetler kötü koku kaynağıdır ve kemirgenlerin saldırısına uğrayabilir.

Çevreye ve insanlara hastalık bulaştırma bakımından sanıldığı ölçüde riskli değildir.

Eldivenle dokunulmalı, maske takılmalı, kimliklendirme için DNA örnekleri (cenazeler ve yakınlarını yitiren sağkalanlar) verilmelidir. Cenazeler teker teker ve yeraltı su kaynaklarını kirlenmeyecek biçimde gömülmelidir.

Uygun ayakkabı-çizme giyimi yaralanmalardan ve kirlenmiş topraktan ayaklarla alınabilecek bulaşlardan, başta tetanus olmak üzere, korunmada önemlidir.

Vahşi hayvanlar, kedi – köpek vb. hayvanların ısırması, tırmalaması kuduz nedeni olabilir.

Riskli durumlarda bölgedeki sağlık birimlerinden destek almak ve Kuduz aşısı planlamak gerekebilir.

Bir de, deprem sonrası yaralanmalar sorunu var. Bu yaraların zamanında ve uygun tıbbi – cerrahi bakım alması gerekir. Ters durumda **tetanus**, sık görülen **yara enfeksiyonları** ve **sepsis, gangren** ne yazık ki çok olumsuz durumlardır.

Soru 2 _____ :

Başlıca hangi salgın hastalıkların boy göstereceğini düşünüyorsunuz?

Yanıt 2 _____ :

Bu sorunuza, ilk sorunuza yanıtlanırken, nedenlerine göre sınıflandırarak yanıt vermiş oldum.

Soru 3 _____ :

Bu noktada yetkili kurum ve kuruluşlara nasıl bir görev düşüyor?

İvedi (Acil) olarak yapılması gerekenler nelerdir?

Yanıt 3 _____ :

Afetlere müdahale başlıca AFAD'a verilmiş durumda. Eski sivil savunma örgütleri bu kuruma devredildi. KIZILAY da epey geriye çekildi. 7269 sayılı yasa (*Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanun*) gerekli düzenlemeleri içeriyor. Ancak AFAD çok yetersiz kaldı. Başkan İlahiyat Fakültesi mezunu idi ve 2023 bütçesi 8 milyar TL gibi son derece yetersizdi. Ayrıca bölgede Anayasa m.119 uyarınca OHAL de ilan edildiğinden, Vali ve Kaymakamlar, yetkili mülki amirler olarak kamu – özel kurumlardan destek alma yetkisindedir. EMASYA ve DAFYA protokolleri iptal edildiğinden, TSK kendiliğinden müdahale edememiştir. 2.-3. günü izleyerek sınırlı katkı sağlanmıştır. Jandarma, polis ve korucular güvenlikten sorumludur. OHAL kapsamında mülki amirler başlıca sorumlulardır. Kamusal kaynakları, sivil toplumu ve uluslararası yardımları eşgüdümlemek zorundadır. Onlarca ülkeden gelen dış yardım, ülkemizin her yerinden koşan kişi ve kurumlar afette risk azaltımı için ciddi ve özverili çalışmalar sergilemiştir. Bir OHAL Bölge Valiliği, bölgesel düzeyde eşgüdüm için yerinde olacaktır.

Ancak yukarıda anılan 7269 sayılı yasa gerçekte afeti yönetmek için yeterlidir. Cumhurbaşkanlığı da OHAL Cumhurbaşkanı Kararnameleri ile ulusal düzeyde eşgüdüm sağlama ve afet yönetimi

çabasındadır. Hükümet kabinesi / bakanlar kurulu olmadığından, Bakanlıkların çalışmalarının Cumhurbaşkanlığı düzeyinde Türkiye ölçeğinde eşgüdümlemesi, kısa-orta-uzun erimli önlemlerin alınması zorunludur. TBMM’de özel oturumlarda sorun değerlendirilmeli, bir Araştırma Komisyonu kurulmalı, demokratik biçimde halkın katılımıyla yol alınmalıdır. Afette ve sonuçlarında sorumluluğu olan tüm kişi ve kurumların bağımsız-tarafsız yargı organınca adil ve hızla yargılanarak hakettikleri yaptırımlara çarptırılmaları büyük önem taşımaktadır.

Bölgeden göç önlenmelidir.

Depremzede nüfusun yaşam koşulları iyileştirilmelidir.

Barınma, giyim, beslenme, çevre sağlığı koşulları, tuvalet, su, atıklar, geçim, eğitim, sağlık, psiko-sosyal destek çok önemlidir.

Soru 4 _____ :

Deprem dolayısıyla Türkiye’yi Halk Sağlığı bakımından nasıl sorunlar bekliyor?

Yanıt 4 _____ :

Bölgede çıkabilecek bulaşıcı hastalık salgınları Türkiye’ye yayılabilir. Tersine, ülkemizin değişik yerlerinden bölgeye de kimi bulaşıcı hastalıklar taşınabilir. Çünkü ciddi boyutta bir nüfus hareketliliği söz konusudur.

Bölgede sağlık hizmetlerinin basamaklandırılarak (Birinci – İkinci – Üçüncü Basamak) etkinlikle sürdürülmesi gerekecektir. Özellikle 0-6 yaş çocukların aşılama önemli. Çöken sağlık altyapısı ayağa kaldırılmalıdır. Sağlık insangücü bakımından bölge desteklenmeli ve rotasyonla görev verilmelidir. Sağlık hizmetleri kamusal sorumluluk ve temel insan hakkıdır. Neo-liberal küreselleşme dayatması ile son 20 yıldır SAĞLIKTA DÖNÜŞÜM adı altında özellikle hızlandırılan sağlıkta özelleştirmenin durdurulması gerekmektedir.

Ardışık afetler akıldan çıkarılmadan, kamusal sağlık sektörü tüm boyutlarıyla ülkemizde güçlendirilmek durumundadır. Koruyucu sağlık hizmetlerini önceleyen, Dünya Sağlık Örgütü’nün TEK TIP – TEK SAĞLIK anlayışı ekseninde bir ulusal – kamusal sağlık sistemine gereksinim vardır.

Soru 5 _____ :

Verili durumda (halihazırda) bir Covid-19 pandemisi ile savaşırken, göçüntü (enkaz) altındaki kentlerde yaşanan ya da yaşanacak olan salgın hastalıklar, durumu daha da kritik bir duruma dönüştürür mü?

Yanıt 5 _____ :

1’den çok bulaşıcı hastalık ne yazık ki eşzamanlı olarak yaşanabilir.

Kovid-19 da bu süreçte artabilir. Hem kapalı ortamlarda kalabalık yaşam, hem stres ve beslenme – barınma- uyuma – giyinme... yetersizlikleri tetikleyici olabilir. Kovid-19 aşılarının anımsatma dozlarının yapılması uygun olur. Grip ve zatürre aşıları da yapılmalıdır. Yukarıda da değindiğim üzere 0-6 yaş çocuk aşıları ve erişkin aşıları önem taşıyor.

Halkın sürekli sağlık eğitimi çok değerli.

Bulaşıcı hastalıklar için erken tanı kritik. Bu amaçla erken tanı-uyarı sistemlerinin kurulması, etkili vir sürveyans dizgesinin (izleme, veri toplama, epidemiyolojik irdeleme ve yapılması gerekenleri uygulamaya koyma..) gerekli. Hem bölge de hem de ülkemiz genelinde kaçınılmaz bunlar.

Dünya Sağlık Örgütü'nün TEK TIP – TEK SAĞLIK yaklaşımı kapsamında salt sağlık hizmetleri yeterli değildir. Kişi ve toplum sağlığı bakımından yaşamsal önemli hizmetlerle birlikte değerlendirilmelidir. Bunlar uygun barınma, giyim, yeterli-dengeli beslenme, tıp ve sağlık hizmetlerine erişim hakkı, sosyal güvenlik, onurlu çalışma-yaşam-geçim koşullarıdır. Adil gelir dağılımı ve yoksulluk kurtulma vazgeçilmezdir.

Tüm bunlar insan haklarına dayalı demokratik-laik-sosyal hukuk devleti gerektiriyor.

Soru 6 _____ :

Son olarak neler eklemek istersiniz?

Yanıt 6 _____ :

Türkiye nüfusunun %90-95'i deprem kuşağında yaşamakta.
Bu doğa gerçekliğine uygun bir toplumsal düzen kurmak zorundayız.

İlk olarak ulusal **nüfus planlaması** ile nüfus artış hızını azaltmak, aile planlaması yapmak zorundayız.

- **HER AİLEYE 1 ÇOCUK!**

İmar affını unutmak, yapı denetim mevzuatını güncelleyerek ödünsüz uygulamak gerek.

En önemlisi de **ülke genelinde yeniden kadastral planlama** yaparak kentsel yerleşim yerlerini gerekirse güvenli zeminlere taşımak, yerleşime uygun olmayan alanları tarıma, meralara, otlak ve yaylaklara... ayırmak gerek.

Bu afetler asla kader değildir!

Japonya başta olmak üzere depremle son derece başarılı savaşım veren (mücadele eden) ülke örnekleri vardır.

İstanbul'dan başlayarak hızla, **kentsel dönüşüm** ULUSAL SEFERBERLİKLE birkaç yılda tamamlanmalıdır.

Bu adımlar **ULUSAL BİR POLİTİKA** zeminine oturtulmalı, günlük siyaset dışına çıkarılmalıdır. Kırdan kente göç durdurulmalı, tersi teşvik edilmelidir. Nüfus ülke coğrafyasına elden geldiğince dengeli dağıtılmalıdır.

Sığınmacılar hızla ülkelerine geri gönderilmeli, özellikle **Hatay'ın demografik yapısı korunmalıdır**.

Seçimlerin ertelenmesi için bu afet gerekçe yapılamaz, Anayasada salt SAVAŞ erteleme nedenidir. Afetle savaşım (mücadele) gündelik politikaya asla alet edilmemeli, **ULUSAL BİRLİK korunmalıdır**. Ulusal dayanışma ile, BİLİMSEL AKILCILIKLA, ders alarak bu sorunları da aşacağız, umutsuzluk yok!

<https://www.ilksegazetesi.com/uyuz-bitlenme-mantar-enfeksiyonu-turkiyeye-yayilabilir> 21.2.23